

Kayısı Yetiştiriciliği

Hakkı KOÇAL

L¼tfen Dikkat!...

- T¼rkiye 500 bin ton üretim ile kayısı üretiminde d¼nyada birinci sırada yer almaktadır. Kuru kayısı dışsatımında T¼rkiye ilk sırada yer almakta ve bu pazarın %80'ini elinde tutmaktadır.
- D¼nya'da ¼retilen kayısının ¼nemli bir kısmı sofralık olarak t¼ketilmekle birlikte hasat d¼neminin kısa olması ve taze kayısının çabuk bozulması nedeni ile kayısı daha çok kurutularak veya işlenerek değerlendirilmektedir.

Kayısı Yetiştiriciliği

Dünya kayısı üretimi yaklaşık 2,5 milyon ton olup, Türkiye 500 bin ton üretim ile dünyada birinci sırada yer almaktadır. Kuru kayısı dışsattımında Türkiye ilk sıralarda yer almakta ve bu pazarın %80'ini elinde tutmaktadır. Ülkemizde, yoğun kayısı yetiştiriciliği başta Malatya (%50) olmak üzere, Elazığ, Erzincan, Sivas, İçel (Mut), Antalya, Hatay, Kars, Iğdır yörelerinde yapılmaktadır. Isparta ilinde Eğirdir gölünün kuzeyinde Yalvaç ve Senirkent ilçelerinde sofralık kayısı yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Kayısının Tüketim Alanları

Dünya'da üretilen kayısının önemli bir bölümü sofralık olarak tüketilmektedir. Ancak kayısıda hasat döneminin kısa olması ve taze kayısının çabuk bozulması nedeni ile kayısı daha çok kurutularak veya işlenerek değerlendirilmektedir. Kayısı dondurularak, konserve yapılarak, pulpu, nektarı çıkarılarak reçel, marmelat, jöle ve krema yapılarak şekerleme, likör, pasta, yoğurt ve dondurma sanayinde kullanılmaktadır. Kayısı çekirdeklerinden tatlı olanları çerez olarak tüketilmekte, acı olanları ise kozmetik sanayinde hammadde olarak değerlendirilmektedir.

Toprak Faktörü

Taban ve nemli topraklarda yetiştirilen kayısı ağaçlarının meyveleri sulu, iri ve kuru madde miktarı düşük olduğundan bu topraklarda yetiştirilen çeşitler sofralık olarak değerlendirilmeye uygundur. Buna karşılık kıraç topraklarda yetiştirilen kayısı ağaçlarının meyveleri ufak olup yüksek kuru madde ve düşük su içeriğine sahip olduklarından bu gibi çeşitler daha ziyade kurutmalık olarak kullanılır.

Toprak Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar

Meyve ağaçları tınlı, kumlu-tınlı ve tınlı-kireçli topraklardan hoşlanır. Kökleri derine ineceğinden dolayı taban suyunun en az 2-4 m. derinlikte olması gerekir. Aksi takdirde ağaç kökleri havasızlıktan zarar görür ve zamb hastalığına yakalanırlar. Taban suyu yüksek olan arazilerde mutlaka drenaj hendekleri açılmalıdır.

Kayısı Anaçları

Zerdali: Verimli, yüksek meyve kalitesine sahip olmasının yanı sıra k¼lt¼r çeşitleri ile uyuşması, nematod, kireç ve kurağa dayanım bakımından tatmink¼r sonuçlar vermektedir. Aşu uyuşmazlığı nadiren görül¼r. K¼k ur nematoduna karşı tamamen bağışık olduğundan nematodla bulaşık yerlerde kayısı tohum anaçlarının kullanılması gerekir.

Myrobolan 29 C: Erik anacı'dır. İlk yıllarda k¼kleri y¼zeysel gelişir, sonraki yıllarda derinlere gider. Çeliklerle çoğaltılır ve kuvvetli ağaçlar oluşturur. K¼k boğazı ç¼r¼kl¼ę¼ ve bakteriyel kansere orta derecede duyarlıdır. K¼k ur nematoduna karşı bağışıklığı güçlüdür. Yoğun dikim ve yüksek verimlilik için iyi bir anaçtır. Çeşitli yapılarıdaki topraklara uyumu iyidir. Kireçli topraklara dayanıklıdır. Kuraklığa orta derece dayanımı vardır. Dikim mesafesi 5 x 4 metredir. Kayısı, badem, erik için ortak anaçtır. Bazı kayısı çeşitleri ile aşu uyuşmazlığı göstermektedir.

Pixy: Kayısı ve şeftaliler için de anaç olarak kullanılabilir. Bazı kayısı çeşitleri işe uyuşma problemi vardır. Sık dikim için uygun olan zayıf bir anaçtır. Dekara 100 den fazla ağaç dikilebilir. Bodurlaştırıcı özelliğinin yanında, üzerine aşılı kayısı çeşitleri daha erken meyveye yatarlar, meyve iriliği ve şeker miktarları artar. Olgunlaşmada erkencilik sağlamaktadır. Kaliteli ve yeterli ¼r¼n oluşturmasına karşın fazla dip s¼rg¼n¼ verdiği belirlenmiştir

Kayısı Bahçesinin Kurulması

Bahçe Yerinin Seğimi

Kayısı ağaçları ilkbahar geç donlarından zarar g¼rd¼ę¼ için, bahçe yeri seçiminde soğuk havanın oturduğu ova ve çukur yerlerden ziyade sırt ve yamaç yerler tercih edilmelidir. Kayısı ağaçlarının alt dalları ile vadi tabanında bulunan ağaçlar dondan daha fazla zarar g¼rmektedir.

Kayısı bahçelerinde ilkbahar geç donlarında aşağıdaki uygulamalar ile don zararı bir ölç¼de azaltılabilmektedir.

Kayısı Yetiştiriciliği

- Bahçe tesisi için soğuk havanın yoğunlaştığı vadi ve çukur alanlar tercih edilmemelidir.
- Donlara dayanıklı geç çiçek açan ve kış dinlenmesi uzun olan çeşitler seçilmelidir.
- Don riski olan yerlerde ağaçlar mümkün olduğunca yüksekten taçlandırılmalıdır.
- Aşırı ve geç sulamalardan kaçınılmalıdır.
- Toprak işleme ya sonbaharda, ya da geç ilkbaharda yapılmalıdır.
- Ağaçlar iyi beslenmiş olmalı, zamansız ve fazla azotlu gübrelemeden kaçınılmalıdır.
- Ağaçların zayıf düşmemesi için hastalık ve zararlılarla mücadele yapılmalıdır.
- Büyüme düzenleyici maddeler ile çiçeklenme geciktirilebilir.
- Don olayının başlaması ile birlikte ağaç tacı üzerine küçük zerreler halinde su püskürtülmesi, sap, saman ve eski lastikler yakılarak sisleme ve dumanlama yapılması, don sobaları ile bahçenin ısıtılması, soğuk havanın büyük pervaneler ile karıştırılması gibi önlemler -2, -3 °C'deki donlara karşı etkili olabilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Kayısı Bahçesi

Kayısılarda, s¼rg¼n ve çiçek tomurcuklarının kış dinlenmesinden çıkabilmesi için belirli bir soğuklama s¼resine ihtiyaç duyarlar. Soğuklama ihtiyaç karşılanmayan ağaçların çiçek tomurcukları d¼k¼l¼r ve yaprak tomurcuklarında d¼zensiz uyanma g¼r¼l¼r. Kayısı çeşitleri seçilirken ve bir b¼lgeden başka bir b¼lgeye kayısı çeşidi g¼t¼r¼l¼rken, soğuklama ihtiyacını karşılayıp karşılamayacağı önceden bilinmelidir. Akdeniz ikliminin h¼k¼m s¼rd¼ę¼ b¼lgelerde soğuklama ihtiyaç kısa olan çeşitler seçilmelidir. Kurutmalık kayısı çeşitleri, sofralık ve turfanda çeşitlere g¼re daha uzun soğuklama s¼relerine ihtiyaç duyarlar. Kış soğuklama ihtiyaç +7,2 °C'nin altında geçen saatler toplamıdır. Bazı kayısı çeşitlerinin soğuklama s¼releri Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Bazı kayısı çeşitlerinin soğuklama s¼releri

Kayısı Çeşitdi	Soğuklama İsteği (saat)
Hasanbey	950 - 1600
Tokaloğlu	1230
Hacıhaliloğlu	850 - 1000
Ç¼loęlu	830 - 1000
şekerpare	950
P.de T¼rinthe	550
P.de Colomer	400 - 600

Toprak İşleme

Kayısı bahçelerinde sonbahar mevsiminde toprak 15-20 cm. derinliğinde k¼klere zarar vermemeye dikkat ederek s¼r¼m yapılması faydalı olur. Çünkü toprağı işlenmiş kayısı bahçeleri kışın yağan yağmur ve kar sularını daha iyi tuttuğundan ağaçlar sağlıklı ve verimli olur. Çiçeklenme veya k¼çük meyve d¼neminde yapılan toprak işlemelerinde k¼k zararlanmasına bağlı olarak çiçek ve meyve d¼k¼m¼ artabilir. Bu nedenle bu devrede toprak işlenmeden kaçınılmalıdır.

Sulama

Sulama sayısı ve zamanı üzerine toprak ve iklim şartları, sulama sırasında verilen su miktarı, arazinin eğimi ve ağaçta ki ¼r¼n miktarı etkilidir. Derin killi ve ağır topraklara daha seyrek, az derin kumlu ve s¼zek topraklara daha sık su verilir.

Ağaçtaki meyve miktarının artması, hava sıcaklıklarının y¼ksek seyretmesi durumunda sulama sayılarının mutlaka artırılması gerekir.

Kayısı Yetiştiriciliği

Hava sıcaklıklarının yüksek seyrettiği dönemde sulama erken bitirilirse kayısı ağaçlarında çiçek tomurcukları gelişmesini tamamlayamamakta, ertesi ilkbaharda açan çiçek sayısı azalmakta, çiçek ve meyve dökümü artmaktadır.

Taban suyu yüksek, ağır killi topraklarda kayısı ağaçlarına fazla su verildiğinde ağaçlar zambak çıkarır, yapraklar küçülür, sararır ve zamanla kurur. Fakat su tutmayan kumlu topraklarda fazla su meyve iriliğinin artmasına, kuru madde miktarının azalmasına neden olur.

Gübreleme

Kayısı bahçesinin sulaması damla sulama sistemi ile yapılıyorsa bahçenin gübrelemesi yapılacak toprak analizi sonucu bir program dahilinde damla sulama ile verilmelidir. Salma sulama yapılan yerlerde azotlu gübrelerin 2/3'ü ilkbaharda çiçeklenmeden 15-20 gün önce, geriye kalan 1/3 lük bölümü ise hasattan 1-1.5 ay önce (çekirdeğin sertleşip siyah renk aldığı dönem) verilmelidir. Fosforlu ve potaslı gübrelerin bitkiler tarafından alınabilmesi için toprağa verildikten sonra 2,5-3 aylık bir sürenin geçmesi gerekir. Fosforlu ve potaslı gübreler sonbaharda kayısı ağaçları yaprağını döktüğü dönemde verilmelidir. Çiftlik gübreleri de sonbahar mevsiminde fosforlu ve potaslı gübreler ile birlikte verilir.

Budama

Dikim Budaması: Kayısı fidanlarına dikilmeden önce kök budaması yapılır. Kök budamasında; yaralı, kırılmış, birbirine girmiş kökler ayklanır. Uzun kökler dikim çukurunun büyüklüğüne göre kısaltılır. Köklerin aşırı budanması sakıncalıdır. Çünkü ilkbaharda gözler sürmeye başladığında ihtiyaç duyulan besin maddeleri, öncelikle depo edilmiş besin maddelerinden temin edilecektir. Taç budamasında gövde üzerinde bulunan yan dallar budama makası ile dipten kesilerek çıkartılır. Kayısı fidanları 80-120cm yükseklikte bir göz üzerinden meyilli olarak kesilir.

Şekil Budaması: Kayısı ağaçlarına genel olarak goble, doruk dallı ve değişik doruk dallı şekillerden birisi verilmektedir.

Mahsul Budaması Kayısı mahsule yattıktan sonra fazla budama yapılmaz. Sadece hastalıklı, kırılmış ve ışık girişini engelleyecek d¼zeyde birbirine girmiş dallar kesilmelidir. şiddetli budamalarda kayısı ağaçları zamp çıkarır. Kalın dal kesimi devam ederse kayısı ağacı zamanla sararıp kuruyabilir. Kayısı ağaçlarında mutlaka kalın dal kesimi gerekiyorsa budama 2-3 yıla yayılmalı, kalın dalların tüm¼ aynı yıl içerisinde kesilmemelidir. Verimden d¼řm¼ř kayısı ağaçları budama yoluyla değil, sulama, g¼breleme gibi iyi bakım ve uygun k¼lt¼rel tedbirlerle ıslah edilmelidir.

Seyreltme

Kayısılarda seyreltme sofralık olanlarda yapılır. En iyi seyreltme zamanı çekirdeğin sertleşmeye başladığı zamandır. Seyreltme sırasında k¼ç¼k meyveler koparılmalı, b¼y¼k olanlar bırakılmalı ve 4-8 cm mesafe ile seyreltilmelidir.

¼lkemizde Yetiştirilen Bazı Önemli Kayısı Çeşitleri;

Kurutmalık çeşitler: Hachaliloğlu, Kabaası, Soğancı, Çataloğlu, Çöloğlu

Sofralık çeşitler: Ninfa, P.Tyrinthe, Piriana, Hasanbey, Tokaloğlu, Çağataybey (şekil 2), şalak (Iğdir-Aprikoz), şekerpare, Alyanak, Roksana (şekil 3), P.Colomer.

şekil 2. Çağataybey kayısı çeşidi

şekil 3. Roksana kayısı çeşidi

Kayısıda Hasat Zamanının Tespiti

Kayısı meyvelerinin t¼m¼ ağaç ¼zerinde aynı zamanda olgunlaşmadığından hasat kademeli olarak yapılır. Ağaçta ¼nce ¼st dallardaki meyveler, sonra orta dallardaki, en son ise alt dallardaki meyveler olgunlaşır. Hasat da bu olgunlaşma sırasına g¼re normal olarak ¼ç defada yapılır.

Kayısıda olgunlaşma meyvenin ¼ç kısmında başlar. Genel olarak hasat zamanı meyvenin daldan kolay kopması, kabuk y¼zeyinin $\frac{3}{4}$ 'n¼n saman sarısı ve meyve etinin $\frac{1}{2}$ 'sinin sarı renge d¼nm¼s¼ ile anlaşılır. Sofralık kayısılarda hasat zamanı belirlenirken kayısıların g¼nderileceęi pazarın uzaklık durumu ve t¼ketim s¼resi g¼z ¼n¼nde tutulmalıdır. Hasat sırasında sofralık kayısıların meyve eti parmakla basıldığında ezilmemeli fakat yeşil meyve rengi kayısıya ¼zg¼ sarı renge d¼nm¼ř olmalıdır. Sofralık kayısılar erken hasat edilirse yeterince tatlanmaz, renk ve aroma bakımından geri kalır. Hasat geciktirilirse olgunlaşma ilerleyeceğinden hasat ve taşıma sırasında meyveler ¼abuk olarak bozulur ve pazarda bekleme s¼resi kısılır.

Genel olarak sofralık ve konservelik kayısılar sert olgun, kurutmalık kayısılar tam olgun, yakın pazara g¼nderilecek kayısılar ise bu iki olgunluk derecesi arasında hasat edilir.

Adres

Kızılçubuk Mah. 2. Sok. No: 46
32500 Eğirdir / Isparta

Telefon : 0 246 313 24 20 - 21

Faks : 0 246 313 24 25

E-posta : marem@gthb.gov.tr

İnternet : www.arastirma.tarim.gov.tr/marem